NAXÇIVAN MÜƏLLİMLƏR İNSTİTUTU

“ÜMUMİ TƏHSİLİN DÖVLƏT STANDARTLARI VƏ MƏKTƏB TƏCRÜBƏSİ”

mövzusunda

(əyani və videobağlantı formatlarında)

RESPUBLİKA ELMİ-PRAKTİK KONFRANSININ

MATERİALLARI

Naxçıvan, 31 may 2023

KONFRANSIN TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

Təşkilat komitəsinin sədri – Azad Novruzov, rektor;
Təşkilat komitəsinin sədr müavini – Qurban Qurbanlı, elmi katib;

Üzvlər

Həbibə Allahverdiyeva, İxtisasartırma və yenidənhazırlanma üzrə prorektor;
Qızıltac Şahbazova, Magistratura və doktorantura üzrə mütəxəssis;
Samirə Həsənova, Pedaqoji fakültənin dekanı;
Rövşən Vəliyev, Təbiət və incəsənət fakültəsinin dekanı;
İsmayıl Əliyev, Pedaqogika və psixologiya kafedrasının müdiri;
Yaqub Məmmədov, Riyaziyyat və onun tədrisi metodikası kafedrasının müdiri;
Həsənəli Eyvazov, Dillər və ədəbiyyat kafedrasının müdiri;
Sahib Əliyev, Ali riyaziyyat və informatika kafedrasının müdiri;
Qızıllı Əliyeva, Ümumi fənlər kafedrasının müdiri;
Sevda Hacəliyeva, Xarici dillər və tədrisi metodikası kafedrasının müdiri;
Aslan İbrahimov, Humanitar və ictimai fənlər kafedrasının müdiri v.i.e.;
Rasim Babayev, Təsərrüfat və xidmət şöbəsinin müdiri;
Zöhrə Sadiqova, "Məktəb"nəşriyyatının direktoru;

BÖLMƏLƏR ÜZRƏ MƏSUL ŞƏXSLƏR

BÖLMƏ 1. Ümumi təhsildə davamlı islahatlar:gözləntilər, reallıqlar və perspektivlər – prof. İsmayıl Əliyev (NMİ)
BÖLMƏ 2. Ümumi təhsilin məzmunu islahatlar kontekstində – dos. Rövşən Vəliyev (NMİ)
BÖLMƏ 3. Ümumi təhsildə innovasiyalar – dos. Samirə Həsənova (NMİ)
BÖLMƏ 4. Ümumi təhsil sistemində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəriciləri – dos. Məftun Heydarov (SDU)
BÖLMƏ 5. Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsinə verilən tələblər: reallıqlar və perspektivlər – dos. Qızıltac Şahbazova (NMİ)
BÖLMƏ 6. Ümumi təhsil sistemində qiymətləndirmə və monitorinq məsələləri – p.e.d. Kamal Camalov (NMİ)
BÖLMƏ 7. Humanitar fənlərin tədrisinin aktual məsələləri islahatlar konteksində – dos. Həsənəli Eyvazov (NMİ)
BÖLMƏ 8. Təbiət fənlərinin tədrisinin aktual məsələləri islahatlar konteksində – prof. Yaqub Məmmədov (NMİ)
BÖLMƏ 9. Ümumi təhsilin idarə olunmasının aktual məsələləri – p.ü.f.d. Ruhəngiz Əliyeva (NMİ)
BÖLMƏ 10. Təhsilin psixoloji məsələləri – ps.ü.f.d. Çapay Quliyev (NMİ)
BÖLMƏ 11. Ümumi təhsilin digər məsələləri elmi araşdırma işığında – prof. Yusif Səfərov (NMİ)

Nəşr edilmiş materiallardakı elmi məlumatların səhihliyinə görə məsuliyyət müəlliflərin və rəyçilərin (elmi rəhbərlərin) üzərinə düşür.

MÜNDƏRİCAT

19 **Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun rektoru Azad Novruzovun giriş sözü**

Plenar məruzələr

20 **İntiqam Cəbrayılov.** Ümumi təhsilin dövlət standartları: məzmun və tətbiq məsələləri
22 **Çapay Quliyev.** Tədrisin səmərəliliyinin müəllimin pedaqoji, psixoloji, metodiki bilik və bacarıqlarından asıllığı
24 **Gülxarə Tarverdiyeva.** Ümumtəhsil məktəblərində metodbirləşmələrin fəaliyyəti:tələblər və reallıqlar

Bölmə 1. Ümumi təhsildə davamlı islahatlar: gözləntilər, reallıqlar və perspektivlər

27 **Şərafət Baxışova.** Məktəbəqədər təhsilə müasir yanaşmalar
31 **Günel Novruzova.** Müasir təhsil sistemində ənənələr və yeniliklər
33 **Aytən Yadigarova.** Multikulturalizmin ümumtəhsil mərkəzlərində tədrisi məsələləri
35 **Günel Bababəyli-Rızayeva.** Dərs prosesində müəllim-şagird əməkdaşlığı
36 **Səbinə Cəfərova.** Ali təhsil müəssisələrində interaktiv təlim metodlarının tətbiqinin əhəmiyyəti
38 **Səminə Rüstəmova.** XXI əsr pedaqogikası: tədrisin innovativ metodları
42 **Təranə Əliyeva.** Təhsilin milli dövlətçilik maraqları əsasında inkişaf etdirilməsində Azərbaycan xalqının lideri Heydər Əliyevin zəngin nəzəri irsinin rolu
46 **Məryəm Cəfərova.** Müstəqillik illərində təhsildə davamlı islahatların bəzi nəticələri haqqında
47 **Gülçöhrə İbrahimova.** Təhsilalanlara dövlət standartlarına uyğun bilik və bacarıqların verilməsinə dair bəzi mülahizələr
49 **Günel Quliyeva.** Qlobal təhsil böhranı: məktəbdə olmaq öyrənməklə eyni deyil
51 **Nuray Abbasova.** Yeni Azərbaycan təhsili: uğurlar, çağırışlar
53 **Səxavət Məmmədəliyev.** Təhsildə keyfiyyət və öyrənmə göstəriciləri: tələblər və təcrübə
55 **Təhmin Əsgərli.** Azərbaycan təhsilinin modernləşməsi məsələlərinə dair
56 **Ülviyyə Babayeva.** Ümumi təhsil sistemində təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində rol oynayan bəzi amillər haqqında

Bölmə 2. Ümumi təhsilin məzmunu islahatlar kontekstində

58 **Asif Hacıyev.** Ümumtəhsil məktəblərində Azərbaycan dili təliminin məzmunla bağlı bəzi problemləri
60 **Rasim Şükürov.** Riyaziyyatın tədrisində varislik təlimin keyfiyyətini artıran vasitə kimi
65 **Rövşən Vəliyev.** Ümumtəhsil məktəblərində riyaziyyatın tədrisi prosesində “Ehtimal və statistika” məzmun xətti üzrə materialların tədrisi vəziyyəti
67 **Səkinə Seyidova.** Orta ümumtəhsil məktəblərində davamlı inkişafa təsir edən amillər
69 **Qızıltac Şahbazova.** Müasir dərs: onun təşkilinə və gedişinə qoyulan müasir tələblər
71 **Əhruz Mahmudova.** Orta məktəbdə Azərbaycan dili dərslərində mətn çalışmalarının yerinə yetirilməsi məsələləri
75 **Khayala Hamidova.** Actual perspectives of modern growth in education
77 **Səyyarə Qəhrəmanova.** Təhsil sahəsində innovasiya fəaliyyətinin aktuallığı
79 **Инара Джафарова.** Задачи и содержание образовательной деятельности по подготовке детей к школе
81 **Nazlı Singin.** İbtidai siniflərdə yazı məzmun xəttinə dair
83 **Nuranə Mirzəyeva.** İngilisdilli ümumtəhsil məktəblərində Azərbaycan dili dərslərinin məzmun standartlarına baxış

85 **İlhamə Təmayeva.** Qloballaşma şəraitində ümumi təhsilin məzmununun pedaqoji problemləri
87 **Nuray Həsənəliyeva.** Dərslik konsepsiyası və məktəb təcrübəsinin reallıqları

Bölmə 3. Ümumi təhsildə innovasiyalar

89 **Vaqif Israfilov.** Technological advances that can fuel innovations in education
91 **Fəxriyyə Cəfərova.** Təhsildə innovasiyalar
93 **Vəsilə Razimi.** Ədəbiyyat dərslərində innovativ texnologiyaların tətbiqi
95 **Xatirə Xəlilova.** İnformasiya ilə işləmək bacarığı və onun formalaşdırılması yolları
97 **Xuraman Mirzəyeva.** Innovations in general education
99 **Kəmalə İbrahimova.** Təhsildə yeni texnologiyalardan istifadənin əhəmiyyəti
101 **Jalə Xəlilova.** Müasir təhsildə innovativ proseslər yeni təhsil paradiqmasının inkişafının nəticəsi kimi
102 **Natella Rzayeva.** Təhsildə innovasiyaların effektivliyinin artırılması yolları
104 **Xatirə Əliyeva.** Ümumi təhsildə innovasiyaların bəzi aspektlərinə dair
105 **Yeganə Əsədova**. Ümumi təhsildə innovasiyalara bəzi yanaşmalar haqqında
106 **İnci Əliyeva.** Ümumi təhsildə innovasiyalar elmi araşdırmalarda
107 **Günay Əlizadə.** Təhsildə innovasiya nədir və niyə vacibdir?
109 **Aysel Cabbarova.** Təhsildə müasir innovativ metodların imkanları haqqında
111 **Mənsurə Məhərrəmova.** Ümumi təhsil sistemində şagird nəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi məsələləri
113 **Günel Qasımova.** Ümumi təhsil fəaliyyətində innovasiya prosesləri

Bölmə 4. Ümumi təhsil sistemində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəriciləri

115 **Könül Əliyeva, Esmira Mehbaliyeva**. Riyaziyyat müəllimi hazırlığında konstruktiv təlimdən istifadə
117 **Məftun Heydərov, Ülviyyə Əliyeva.** Təhsildə innovasiyaların riyaziyyat müəllimi hazırlığında rolu
119 **Xalidə Həsənova, Könül Əliyeva.** Riyazi təhsildə təhsilverənlərin keyfiyyət göstəriciləri
121 **Ayna Hümbətova.** Müəllim fəaliyyətində emosional yanmanın psixo-pedaqoji aspektləri
123 **Faiq Yusifli.** Ümumi təhsil sistemində musiqi müəllimlərinin keyfiyyət göstəriciləri haqqında
125 **Vüsalə Süleymanova, Ülkər Babayeva.** Pedaqoji universitetlərdə gələcək riyaziyyat və informatika müəllimi hazırlığının ənənəvi və innovativ tərəfləri
127 **Nurlanə Novruzi.** Kurikulumun tətbiqi və müəllim yaradıcılığı
129 **Sevda Alxasova.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi müəllimlərinin keyfiyyət göstəriciləri
130 **Aygül Məmmədova.** Ali məktəblərdə pedaqoji kadr hazırlığının bəzi məslələri
133 **Vüsalə Hümbətova.** Məktəblərdə təhsilalanları formalşdıracaq səriştələr və bu işdə müəllimin yerinə yetirəcəyi vəzifələr
134 **Nurlanə Məmmədova.** Müasir müəllim: statusu, vəzifələri, kompetensiyaları
136 **Günel Bağırova**. Ümumi təhsil sistemində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəricilərinin bəzi aspektləri
138 **Hafizə Kərimova.** Müəllimlik peşəsi islahatlar kontekstində
140 **Gülnarə Abdullayeva .** Ümumi təhsil sistemində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəricilərinə bir nəzər

Bölmə 5. Ümumi təhsil pilləsində təhsilalanların bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsinə verilən tələblər: reallıqlar və perspektivlər

142 **Nigar İsmayılova.** Təhsilalanların öyrənmə fəaliyyətinə sosial mühitin təsirinin pedaqoji əsasları

145 **Əfsanə Rüstəmova.** Heydər Əliyev irsində şagirdlərdə formalaşdırılan bilik və bacarıqların əksi
147 **Günay Hüseynova.** Təhsilalanlarda formalaşdırılan səriştə və dəyərlər
148 **Humay Alıkişiyeva.** Kommunikativlik təhsilalanlarda formalaşdırılmalı olan səriştələrdən biri kimi
149 **Günay Süleymanova.** 5-6 yaşlı uşaqlara İngilis dilində nitq və bacarıq vərdişlərin aşılanması
151 **Bəyim Tarverdiyeva, Şəfəq Muradova.** Xarici dillərin tədrisində kommunikativlik və nitq tapşırıqlarının əhəmiyyəti
153 **Anar Yaqubov.** Təhsilalanlarda formalaşdırılmalı səriştələr məktəb təcrübəsində
155 **Tamara Baxşəliyeva.** Şagirdlərdə tədqiqatçılıq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi yolları
157 **Könül Yasinli.** Tam orta təhsil səviyyəsində fərdi fərqliliyin mahiyyəti
159 **Humay Cəbiyeva.** İbtidai siniflərdə Həyat bilgisi fənni vasitəsilə maliyyə savadlılığının formalaşdırılmasına dair
160 **Ləman Xudaverdiyeva.** Şagirdlər gənc təqdiqatçılar kimi
161 **Ruqiyyə Həsənova.** Orta məktəbilərdə xarici dil bacarıqlarının öyrədilməsinin yeni üsul və vasitələri
162 **Şəfa Cəfərova.** Fənlərin tədrisində nitq mədəniyyətinin formalaşdırılması məsələlərinə dair
164 **Çinarə Məmmədova.** Səriştə əsaslı təhsilin mahiyyəti və əhəmiyyətinə dair
166 **Afər Cəfərova.** İbtidai siniflərdə kreativliyin inkişafı

Bölmə 6. Ümumi təhsil sistemində qiymətləndirmə və monitorinq məsələləri

167 **Valeh Cəfərov, Gülnarə Babayeva.** Kimyanın tədrisində müasir qiymətləndirmə üsulları
169 **Mehman Rəsulov.** Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi: reallıqlar və məktəb təcrübəsi
170 **İradə Məmmədova.** Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinin təhsildə rolu
172 **Siddiqə Fərzəliyeva.** Dövlət sənədlərində şagird biliyinin qiymətləndirilməsi meyarları və məktəb təcrübəsi
174 **Sahil Əlizadə.** Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi dövlət standartları və məktəb təcrübəsində
176 **Asudə Məmmədova.** Beynəlxalq qiymətləndirmənin Azərbaycan təhsilində rolu
178 **İlhamə Əsədova.** Şagird nailiyyətlərinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi: oxuyub anlama, oxu bacarıqları
180 **Lalə Süleymanova.** Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi məktəb təcrübəsində
182 **Ləman Cəfərova.** Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi məsələləri: tələblər və real vəziyyət
184 **Nazilə Sadiqova.** Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi təcrübəsindən
186 **Aygün Rzayeva.** Ümumi təhsil sistemində şagird naliyyətlərinin qiymətləndirilməsi sahəsində mövcud problemlərə məktəb təcrübəsindən bir baxış
188 **Könül Mahmudova.** Bilik dövrününün təhsilində qiymətləndərimə prinsipləri
190 **Türkanə Hüseynova.** Təlim prosesində layihə əsaslı öyrənmənin effektivliyi

Bölmə 7. Humanitar fənlərin tədrisinin aktual məsələləri islahatlar konteksində

195 **Bibixanim İbadova.** Modelləşdirmə metodunun xüsusiyyətləri və ibtidai siniflərdə Azərbaycan dili fənninin tədrisində tətbiqi imkanları
197 **Bilal Həsənli.** Müasir ədəbiyyat dərslərinin təşkili problemləri
199 **Samirə Həsənova.** Azərbaycan dili təlimində metodik prinsiplərin tətbiqinə dair

201 **Gülşən Məhərrəmova.** Xarici dillərin tədrisində müasir təlim metodlarının tətbiqinə dair bəzi qeydlər
203 **Mehriban Mövlamova.** Bədii əsərlərin məzmununun mənimsədilməsi yolları
205 **Məryəm Zeynalova.** İbtidai siniflərdə Rus dilinin internet texnologiyaları vasitəsilə tədrisi
207 **Sevinc Əliyeva.** Ümumtəhsil məktəblərində xarici dil fənninin tədrisinin aktual məsələləri
209 **Vüsalə Həsənova.** İkinci dilin video əsaslı tədrisinin əsas istiqamətləri və faydaları
211 **Leyla Əliyeva.** Fənlərin tədrisinin aktual məsələləri islahatlar konteksində
213 **Şəlalə Məmmədova.** İbtidai siniflərdə fənlərin tədrisinin aktual məsələlərinə dair
214 **Nəzrin Seyidova.** Məktəbdə İngilis dili fənninin tədrisi təcrübəsindən
216 **Əsginaz Cavadova.** Ümumi təhsildə musiqi fənninin tədrisinə yeni yanaşma
217 **Günay Məmmədova.** Orta məktəbin fizika kursunda nüvə fizikası bölməsinin tədrisinin nəzəri və metodiki əsasları
219 **Yeganə Muradova.** Ümumi təhsildə fənlərin tədrisinin bəzi aktual məsələlərinə dair
221 **Həcər Əhmədova.** Rus dili fənninin tədrisinin bəzi aktual məsələləri

Bölmə 8. Təbiət fənlərinin tədrisinin aktual məsələləri islahatlar konteksində

224 **Rauf Sultanov.** Pedaqoji valeologiyanın biologiya ilə əlaqəli tədrisi prosesində yeddinci sinifdə valeoloji biliklərin öyrənilməsinin səmərəli yolları
228 **Qızıllı Əliyeva.** Kimya dərslərində qızıl metalının maraqlı xassələrinin tədrisi məsələləri
230 **Nazilə Muradova, Turanə Babayeva.** Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqlarda riyazi təsəvvürlərin formalaşdırılmasında həndəsə elementlərinin rolu
232 **Səbinə İsmayılova.** Biologiya dərslərində təlim texnologiyalarının tətbiqinin didaktik problemləri
234 **Təranə İsmayılova.** Coğrafiyanın tədrisinin bəzi aktual məsələləri
236 **Elnarə Seyidova.** Ümumtəhsil məktəblərində coğrafiya təliminin təşkilinə dair
238 **Aygün Sultanova.** Fizika təliminin məqsəd və vəzifələri: ənənələr və yeniliklər
240 **Nizami Quliyev, Rövşən Bağırov, Coşqun Qurbanov.** Texnologiya dərslərində yaradıcı layihələr
242 **Zinyət Əliyeva.** Riyaziyyatda diskalkuli fərqliliyi
244 **Asif İmanov, Vüqar Həmzəyev.** Tam orta təhsil səviyyəsində İnformatika fənninin tədrisinə qoyulan tələblər və reallıqlar
246 **Minayə Sadıxova.** Proqramlaşdırılmış tədris texnologiyaları
248 **Günay Nağıyeva.** İngilis dilinin tədrisində yeni üsul və vasitələr
249 **Gülnarə Səfərova.** Orta məktəbilərdə Biologiya dərslərinin tədrisi zamanı qarşıya çıxan çətinliklər
251 **Nəzmiyyə Qurbanlı.** Texnologiya dərslərində layihələr üzrə işin təşkili təcrübəsindən
253 **Fatma Cəfərova.** Riyaziyyat fənninin tədrisində təlim texnologiyalarının rolu
255 **Nahirə Tağızadə.** Müasir təlimin bəzi aktual məsələləri haqqında
256 **Samuray Nağıyev.** Fiziki tərbiyə fənninin aktual məsələlərindən
258 **Səkinə Əsgərova.** Fizikanın tədrisində saxlanma qanunlarının bəzi cəhətlərinə dair

Bölmə 9. Ümumi təhsilin idarə olunmasının aktual məsələləri

260 **Elduzə Əliyeva.** Ümumtəhsil məktəblərinin idarəolunmasının aktual məsələləri
262 **Zeynab Mehdiyeva.** Məktəbəqədər təhsil müəssisəsi rəhbərlərinin idarəetmə fəaliyyətində yeniliklər
264 **Bulqeyis Nağıyeva.** Təhsilin idarə edilməsində müəllim amili
266 **Aytac Əliyeva.** Təhsilin idarəolunmasının aktual problemlərinə dair bəzi qeydlər
268 **Nəcmi Qasımov.** Təhsildə idarəçiliyin düzgün qurulması vacib faktor kimi
271 **Pərvin Nəcəfsoy.** Təhsilin idarə olunmasında psixo-sosial mühitin əhəmiyyətinə dair
272 **Tərifə Kərimova.** Ümumi təhsilin idarə olunmasında şəxsiyyət məsələsi
274 **Xanım Fərəcova.** Ümumi təhsilin idarə olunmasına əlavə olunmalı yeni məsələlər

277 **Tural Məmmədli.** Təcrübə və yeniliyin vəhdətində tədris keyfiyyətinin artırılması
279 **Ruhəngiz Cəlilova.** Ümumi təhsildə idarə etmənin bəzi praktik məsələləri
281 **Mirhəsən Tahirov.** Müasir təlim üsulunda fizikanın tədrisi
282 **Zaur Kərimov.** Məktəbin idarə edilməsi
284 **Leyla Qurbanova.** Ümumi təhsilin təşkilinə dair ümumi pedaqoji tələblər dövlət standartlaıinda və təcrübədə
285 **Həbibə Vəliyeva.** Ümumi təhsilin idarə olunmasının bəzi aktual məsələləri haqqında
287 **Əkbər Kərimov.** İdarəetmə və milli dəyərlər

Bölmə 10. Təhsilin psixoloji məsələləri

289 **Нигяр Мурадова.** Взаимодействие родителей и учителей в развитии психологически здоровой и полноценной личности школьника: причины и пути решения
291 **Raziyə Quliyeva.** İstedadlı uşağa sahib ailənin davranış xüsusiyyətləri
294 **Emil Ağayev.** İbtidai siniflərdə inklüziv şagirdlərə təsviri sənətin tədrisi metodikasına dair bəzi qeydlər
296 **Günay Bədəlzadə.** Daun sindromlu şagirdlərdə təməl peşə bacarıqlarının formalaşdırılması üçün əsas strategiyalar
298 **Ayxan Hüseynli.** Kiçik məktəbyaşlı dizartriyalı uşaqlarda nitq qüsurlarının növləri və aradan qaldırılması yolları
301 **Sevda Hacəliyeva, Aygün Əsgərova.** İngilis dilinin tədrisi zamanı tələbələrdə motivasiyanın formalaşdırılmasında müasir metodlardan istifadə
303 **Fidan Əzizova.** Təhsilalanlarda koqnitiv bacarıqların inkişaf etdirilməsində paradoksların rolu
306 **Nərmin Mustafayeva.** Autizim və digər əlilliyi olan uşaqlarla işin bəzi xüsusiyyətlərinə dair
307 **Ülkər Məmmədova.** Əməkdaşlıq şəraitində koqnitiv bacarıqlardan istifadə imkanları
308 **Fatma İslamlı.** Ümumi təhsilin təşkilində psixoloji xidmət məsələləri
309 **Leyla Piriyeva.** Ümumi təhsil sistemində təhsilverənlərin keyfiyyət göstəriciləri

Bölmə 11. Ümumi təhsilin digər məsələləri elmi araşdırma işığında

312 **Yusif Səfərov.** Ədəbiyyat dərslərində əyani vasitələrdən istifadə: ənənə və yeniliklər
314 **Rövşən Həsənov.** Ümumtəhsil məktəblərinin riyaziyyat kursunda vektor anlayışının formalaşdırılması haqqında
316 **Südabə Məmmədova.** Lütfizadə yaradıcılıq irsi və ümumi təhsildə insan resurslarından istifadə imkanları
319 **Elman Mahmudov.** Kompleks kəmiyyətin triqonometrik forması və onlar üzərində əməllər
321 **Günay Məmmədzadə.** Ümumtəhsil məktəblərində bullinq hallarının aradan qaldırılmasında sinif rəhbərlərinin rolu
323 **Könül Şxəliyeva.** İbtidai siniflərin "Azərbaycan dili" dərsliklərində vətənə məhəbbət hisslərinin aşılanmasınının əhəmiyyəti
326 **Aytac Xəlilova.** Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin orta yaş qruplarında fiziki tərbiyə məşğələlərində mütəhərrik oyunların rolu
328 **Ələkbər Cabbarlı.** Tarix fənninin tədrisində tərbiyə məsələləri
330 **Təzəgül Əfəndiyeva.** Heydər Əliyevin Nizami Gəncəvi yaradıcılığına olan münasibəti haqqında
334 **Кёнуль Велиева, Гюльшан Намазова.** Субъект учебной деятельности: связь языка и культуры
336 **Səyyarə Cəfərova.** Orta məktəblərdə fizika fənninin öyrədilməsində fiziki proseslərin kompüter modelləşdirilməsi imkanları

338 **Aytən Kərimova.** Ənənəvi təhsilə rəqib yox, tamamlayıcı olan məsafədən təhsilin müsbət və mənfi cəhətləri
340 **Şənay Musazadə.** İncəsənət fənninin məsafədən tədrisinin aktual məsələləri
342 **Əfsanə Əlizadə.** Təhsildə yeni model - distant təhsil haqqında bəzi mülahizələr
344 **Xədicə Məmmədova.** Cinsi tərbiyə uşaq tərbiyəsinin elementi kimi
346 **Faiq Yusifli.** Rəqəmsal musiqi təhsili: mahiyyəti, formalaşdırılması və inkişafı

EMİL AĞAYEV
ADPU-nun nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci
Emilaghayev93@mail.ru

İBTİDAİ SİNİFLƏRDƏ İNKLÜZİV ŞAGİRDLƏRƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTİN TƏDRİSİ METODİKASINA DAİR BƏZİ QEYDLƏR

İbtidai siniflərdə təsviri incəsənət fənninin tədrisi metodikasında inklüziv şagirdlərdə ilkin bacarıqlar formalaşdırılır. Müxtəlif mövzularda forma, rəng və təsvir etmə bacarıqları inklüziv şagirdlərə öyrədilir. Bu mövzularda həmçinin estetik reaksiya, fikir bildirmə, təhlil etmə kimi mühüm bacarıqlar inkişaf etdirilir. Bu tezisdə hər bir məzmun xətti, müxtəlif mövzularda təhlil edilərək, inklüziv şagirdlərə təviri sənətin tədris metodikası kontekstində təqdim edilmişdir.

Açar sözlər: *İnklüziv təhsil, ibtidai sinif, təsviri sənət, metodika, obraz, rəng*

Müasir dövrdə təhsilin inkişafına diqqət yetirsək, sağlamlıq inkanları məhdud olan şagirdlərin də istedadının üzə çıxarılması müəllimlərin qarşısında mühüm vəzifə kimi qoyulmuşdur. Xüsusilə təsviri incəsənət fənninin tədris metodikasında inklüziv şagirdlər öz istedadlarını nümayiş etdirirlər. İnklüziv təhsil sağlamlıq imkanları məhdud olan şagirdlərdə özünə inam yaratmaqla bərabər digər yaşıdları ilə eyni məktəbdə təhsil almaq şəraitinin yaradılmasıdır. Onların qabiliyyətlərinin və irəliləyişlərinin inkişaf etdirilməsi çox vacib amildir. Belə uşaqlarla işləyərkən müəllim informasiyanı onlara müxtəlif forma və sadə nümunələrdən nisbətən mürəkkəbliyə doğru inkişaf etdirilməklə çatdırmağa çalışmalıdır. Yeni təlim prinsipləri imkanları məhdud olan uşaqların ümumi təhsil mühitinə inteqrasiya etməsini və ümumi proqram əsasında təhsil almalarını tələb edir. Hər bir şagird təlimdə uğur qazanması üçün tələb olunan psixoloji yardım, diqqət və qayğı ilə əhatə edilməlidir. Təsviri incəsənət fənninin ibtidai siniflərdə inklüziv şagirdlərə tədris metodikasına xüsusilə fikir verilməlidir, çünki kiçik yaşlarından onlar forma, rəng, obraz anlayışını başa düşərək, tətbiq etməyə çalışırlar. İlkin sadə nəzəri anlayışlar birinci sinifdə inklüziv şagirdlərə öyrədilir.

İkinci sinif inklüziv şagirdlərinə müəllim "Neft daşlarına səyahət" mövzusunu keçərkən neft buruqlarını rəngləməyi tapşırır. "Rəssam heykəltəraş" mövzusunda hərəkətsiz insan fiquru düzəldirlər və yaxud qruplarda bəzi hissələrin düzəldilməsində yoldaşlarına kömək etməklə plastikanı hiss edirlər. Xoş gəlmisən elin əziz bayramı! Xonçaya daxil olan şirniyyatlardan birini təsvir etməklə inklüziv şagirdlər Novruz bayramı haqqında maraqlı məlumatlar öyrənirlər. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlər dərslikdə təsvir ardıcıllığı verilən çiçəklənən ağacın rəsmini çəkməklə fikirlərini obrazlı şəkildə çatdırırlar. "Bəzək əşyaları" mövzusunda inklüziv şagirdlər qrupların işinə cəlb oluna bilərlər. Müəllim nəzarət etməlidir ki, onlara daha bəsit tapşırıqlar verilsin. "Güllərin möcüzəsi" mövzusunda çobanyastığı gülünü hazır rəngli parçalardan istifadə etməklə müəllimin köməyi ilə düzəldə bilərlər. Hər bir şagird fərdi keyfiyyətlərindən asılı olaraq tədris materiallarını müxtəlif cür, müxtəlif formalarda qavrayır. Buna baxmayaraq, təhsilin əsas məqsədi bütün təhsil alanların müəyyən ictimai status qazanması və öz sosial əhəmiyyətini təsdiq etməsidir. İnklüziv təhsil müxtəlif inkişaf səviyyəli (həmçinin, sağlamlıq imkanları məhdud olan) uşaqlarda özünə inam yaratmaqla, onlara digər yaşıdları ilə eyni məktəbdə təhsil almaq şəraitinin yaradılmasıdır. 3-cü sinif təsviri incəsənət dərslərində inklüzivliyin aşağıdakı vasitələrlə təmin olunması nəzərdə tutulur: a) Bütün dərslərdə diskussiya, müsahibə və fərdi, cütlərlə və qrup işi formalarından istifadə etməklə interaktiv təlim vasitəsilə şagirdlərin aktivliyi təmin edilir; b) Uşaqları cütlərə və qruplara ayırarkən məqsəddən asılı olaraq orada təlim nəticələri müxtəlif olan şagirdlərin iştirak etməsi nəzərə alınır; c) Müəllim fərdi və cütlərdə aparılan tədqiqat işləri zamanı fərqli inkişaf xüsusiyyətlərinə malik uşaqlara xüsusi yardım göstərir; d) Müəllim qrup işlərində fərqli inkişaf xüsusiyyətlərinə malik uşaqların ümumi diskussiya və müzakirələrə aktiv qoşulmalarını təmin edir; e) Müəllim fərqli inkişafa malik uşaqlara tapşırıqlar verərkən çalışmaların işarələrinə diqqət yetirib diferensial yanaşma prinsipini gözləyir; f) Özünü qiymətləndirmə və formativ qiymətləndirmə zamanı meyarlar elə müəyyən edilir ki, şagirdlərdə qiymətləndirmə ilə bağlı stresslərin əmələ gəlməsinin qarşısı alınsın. g) Fərqli inkişaf xüsusiyyətlərinə

malik uşaqların qiymətləndirilməsi prosesində müəllimin onlara xüsusi münasibətinin böyük əhəmiyyəti var.

Üçüncü sinifdə təsviri incəsənət fənninin tədrisi metodikasında inklüziv şagirdlər "Soyuq və isti kolorit", "Təbiətdə kontrast rənglər" mövzularında rənglərlə işləmək bacarıqları inkişaf etdirilir. Müəyyən bir ölçüdə verilən kağız materialı üzərində soyuq, isti və kontrast rəngləri çəkməklə, estetik reaksiyalarını nümayiş etdirirlər. "Xalçaları bəzəyən naxışlar" adlanan hissədə isə müəllim tərəfindən təqdim edilən xalça naxışları rənglənir və ya sadə xalça nümunələri inklüziv şagirdlərin ideyalarına uyğun özləri tərəfindən işlənilir. Təsviri incəsənətin tədrisi metodikasında şagirdlər rəssamlar haqqında məlumatları öyrənirlər, inklüziv şagirdlər məlumatları hissə-hissə oxuyaraq müəyyən qədər danışırlar. Dördüncü sinifdə "Doğma diyarın rəngarəng təbiəti" mövzusunda musiqi ilə inteqrasiya edilir, inklüziv şagirdlərdə təbiəti hiss etmək bacarığı inkişaf etdirilir. Qədim məbədlər mövzusunda tarixə səyahət edərək "Yanardağ" və "Atəşgah" haqqında gördüklərini danışırlar. İnklüziv şagirdlər "Xalq sənəti misgərlik" mövzusunda eskiz rəngləyirlər. "Süjetli xalçalar" mövzusunda nisbətən mürəkkəbləşmiş naxışları bəzəməklə müəllim inklüziv şagirdlərdə təsviri incəsənətin məzmun xəttini inkişaf etdirir. İbtidai siniflərdə inklüziv şagirdlərə keçirilən təsviri incəsənət fənninin hər bir mövzusunda onların istedad və bacarıqları müəllim tərəfindən inkişaf etdirilməlidir.